HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ DERGİSİ
CİLT 7 / SAYI 1-2 / 1989

TURİZM VE TÜRK TURİZM SEKTÖRÜ

Prof. Dr. Selçuk CİNGİ (*)

A) GENEL AÇIKLAMA:

Turizmle ilgili olarak yapılmış pek çok tanım bulunmaktadır. Bu tanımlardaki egemen yaklaşım biçimine göre de ağırlık verilen faktörler değişmektedir (1). Bu konudaki tartışmalara girmeden, turizmi, "insanların sürekli yaşadıkları yer dışında, sürekli kalış biçimine dönüşmeyen gezi ve konaklamalarından doğan olaylar ve ilişkiler bütünü" olarak tanımlamak, pek çok tanımdaki ortak ögeleri içermesi bakımından, uygun karşılanabilir. Turizm olayının varlık nedenleri, aşağıda sıralanan noktalara ya da bu noktaların bir bileşimine dayandırılabilir.

- Dinlenme ve sağlık nedenleri (tatil ve tedavi)
- Eğlenme ihtiyacı
- Spor
- Araştırma, merak, macera
- Kültür, eğitim, öğrenme
- Dini nedenler
- Doğa sevgisi
- İklim
- Sosyal nedenler (akraba, dost ziyaret vb.)

Turizm tarihçesi incelendiğinde açıkça görülmektedir ki, yukarıda sayılan nedenlerle bugün giderek gelişme kaydetmiş bulunan turizm hareketlerinin öncesinde, yer değiştirmeler ya da,

---

(*) Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Mali-İktisat Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi

(1) Örneğin "nominal tanımlar", "ekonomik yönlü tanımlar", "Üniversal tanımlar", AIEST (Uluslararası Turizm Uzmanları Birliği) Tanımı, gibi tanımlar için bkz. T. Toskay, **Turizm, Turizm Olayına Genel Yaklaşım**, Der Yayınları, 1983.
H. Olalı, A. Timur, **Turizm Ekonomisi**, İzmir, 1988, s. 30-43, O. Sezgin, Y. Acar, **Turizm-Tanıtma-Pazarlama-Ekonomi**, 1983, s. 1-7, H. Olalı, **Türkiye'nin Ekonomik Gelişmesinde Turizmin Rolü**, Endüstri Matbaacılık ve Ticaret, 1963, s. 29-30, Tunay Akoğlu, **Dünyada ve Bizde Turizm**, Varlık yayınları, 1971, s. 10-15.

bir başka deyişle turizm amaçlı olmayan seyahatlerin önemli katkıları olmuştur. Bu seyahatler sonucu gerçekleşen coğrafi keşifler ve bu yörelerin tanıtımı, turizm olayının başlamasındaki önkoşulların bir bölümünü oluşturmuştur. Dünya'da turizmin gelişmesi demografik, ekonomik, sosyal, teknik ve siyasal-yönetsel faktörlerin etkisiyle hızla gerçekleşmiştir. Nitekim dünya nüfusunda kaydedilen artışlar "turist" sayısının da artmasında etken olmuştur. Hatta, diğer faktörlerin birleşik etkisiyle olacak ki, turist sayısındaki artışlar, dünya nüfusunun artış hızının da üzerinde gerçekleşmiştir. Fert başına düşen milli gelir artışı da, turistik hareketleri etkileyen önemli faktörler arasında sayılmaktadır. Gerçekten de, veri gelir dağılımı ve fiyatlar çerçevesinde, fert başına reel gelirin artması, turizm amaçlı harcama olanaklarının genişlemesine yol açabilmektedir. Öte yandan, ülkelerce geliştirilen sosyal politika önlemleriyle, çalışma ve iş koşullarının iyileştirilmesi ve ücretli tatil olanaklarıyla, sürelerinin artırılması sağlanmıştır. Böylece çalışanlar ve aileleri dinlenme hakkına ve boş zamanı dilediklerince değerlendirme olanağına kavuşmuş ve turizm hareketlerinin gelişmesinde yer almışlardır. Kuşkusuz bu gelişmeler, ulaşım ağının ve ulaştırma tekniğindeki ilerlemelerle önemli derecede beslenmiştir. Ayrıca çok yönlü olarak gelişen uluslararası ilişkiler, siyasal yumuşama ve barış havasını yaratarak, uygun bir turizm ikliminin oluşmasına yol açmıştır. Bu gelişmelerin bir uzantısı olarak, ülkeler sınırlarda gümrük formalitelerini basitleştirmek, vize, döviz tahsisleri gibi turizm kısıtlayıcı önlemleri azaltmak yolunda idari ve mali kararlar almaktadır. Bütün bu faktörlere ek olarak, seyahat organizasyonu ve turizm tanıtması, reklam ve propoganda çalışmalarının etkisi de , dünyada turizm hareketlerinin özellikle kitle turizmi ya da sosyal turizmin gelişmesinde azımsanamıyacak bir paya sahip olmuştur.

Görüldüğü gibi, turizmi etkileyen ana faktörler, gelir, boş zaman, teknik, arzu ve uygun ortam biçiminde özetlenebilir. Bu çerçevede özellikle "uygun ortam"ın turizmin gelişmesi açısından ne denli önemli bir faktör olduğu vurgulanmalıdır. Zira turizm olayı "hassas dengeler" üzerine kurulu, çok yönlü bir oluşumla ilgilidir. Turistin can ve mal güvenliğini tehdit edebilecek, gezi ve konaklamaya ilişkin beklentilerine karşılık veremeyen olgular, turizm gelişimini olumsuz yönde etkileyecektir. Örneğin, bir Çernobil Nükleer Santralindeki gibi bir patlama ya da sızıntı, terörizm, liberal ve hoşgörülü olmayan despot yönetim, emniyet ve asayiş kuvvetlerinin yetersizliği ve/veya tarafgir tutumu, yabancı düşmanlığı, yeme-içme ve barınmanın yeterince sağlıklı koşullarda sağlanamaması, turizm açısından elverişsiz ortamlardır.

Dünya turizm hareketleri de, özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında kaydedilen demografik, ekonomik, sosyal ve teknik gelişmeler sonucunda önemli ölçüde artmıştır. Dünya'da çeşitli

nedenlerle iç ve dış turizme bireysel ya da kitlesel açıdan "turist" olarak katılan kişi sayısının bugün toplam dünya nüfusunun yaklaşık 1/3'üne ulaştığı (yaklaşık 1.5 milyar kişi) hesaplanmaktadır. Bu kişilerin yaklaşık % 20'sinin dış turizm içinde yer aldığı düşünülürse, yaklaşık 300 milyon kişinin kendi ülkeleri dışında gezi ve konaklama amacıyla bulunduğu ortaya çıkmaktadır. Nasıl ki dünya mal ticaretinin önemli bir bölümü gelişmiş ülkeler arasında oluşuyorsa, dünya turizm hareketlerinin de çok önemli bir bölümü bu ülkelerin kendi aralarında gerçekleşmektedir. Nitekim 1985 yılı verilerine göre, turizm gelirlerinin bölgesel dağılımı incelendiğinde, Avrupa'nın payının % 56.2, Amerika'nın % 25.3, Pasifik % 11.1, Orta Doğu, Afrika ve Güney Asya'nın sırasıyla % 3.8, % 2 ve % 1.5 olarak gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Uluslararası ziyaretçi varışları cinsinden bölgesel dağılım da benzer eğilimleri taşımaktadır. Örneğin 1985 yılında dünyadaki tüm turist varışlarının bölgeler itibariyle dağılımı şu şekilde gerçekleşmiştir: Avrupa % 67.7, Amerika % 16.4, Pasifik % 10.15, Orta Doğu % 2.1, Afrika % 2.5, Güney Asya % 0.8 (2). Dünya turizm istatistikleri açıkça göstermektedir ki, başlıca turist gönderen ve turist çeken ülkeler OECD içinde yer almaktadır. Gerçekten de OECD'ye üye onbeş ülke'nin uluslararası turist varışlarındaki payı yaklaşık % 80, turist harcamalarındaki ağırlığı ise % 75 dolayında oluşmaktadır. En çok turist gönderen ve turizm harcaması gerçekleştiren ülkeler olarak B. Almanya, ABD, İngiltere, Fransa ve Japonya sayılabilir. Ne var ki, turizm bugün azgelişmiş ülkelerin pek çoğu için de, döviz kazandırıcı ve istihdam yaratıcı etkileriyle kalkınmada bir "umut sektörü" olarak algılanmaktadır.

B) TURİZM SEKTÖRÜNÜN EKONOMİK ÖZELLİKLERİ:

Turizm sektörü, mal ve hizmet üreten diğer sektörlerle yakın ilişkisi ve içiçeliği nedeniyle sınırları kesin olarak çizilebilen bir kesim değildir. Ancak turizm sektörünün, aşağıda yer alan üç gruba dahil faktör ve birimleri kapsadığı belirtilmektedir (3).

1. Turizm Tesisleri

- Konaklama tesisleri (otel, motel, tatilköyü, kamping, oberj, pansiyon)
- Lokanta ve eğlence yerleri
- Turizm ulaşım işletmeleri
- Seyahat organizatörleri ve seyahat acentaları
- Tıbbi turizm ve tesisleri (Termalizm ve klimatizm tesisleri)

(2) Ayrıntılı bilgi için bkz. E. Manisalı, Ş. Yarcan, **Türk Turizm Endüstrisi Araştırması**, T.C. Turizm Bankası Araştırma ve Eğitim Başkanlığı, İnceleme/Araştırma Dizisi: 2 Ekim 1987, s. 9-10.
(3) H. Olalı, A. Timur, **Turizm Ekonomisi**, İzmir, 1988, s. 240-241.

- Tanıtma ve enformasyon faaliyeti yapan kuruluşlar

- Diğer tuzim tesisleri

2. Turizm Endüstrisini Tamamlayıcı İmkanlar:

- Hatıra eşya ve benzeri küçük el sanatları ile küçük sanayi kolları

- Turistik değerlerin korunması ve değerlendirilmesi faaliyetleri (Doğal güzellikler, rekreasyon imkanları -Milli parklar, kültürel değerler (folklor, sanat) tarihi ve arkeolojik değerler, turizm bilinci- (Psiko Sosyal ortam)

3. Turizm Endüstrisine Yardımcı Hizmetler:

- Genel Kamu hizmetleri

- Mahalli hizmetler

- Ulaştırma hizmetleri

Turizm sektörüne yapılan yatırımlar da yukarıda yer alan sınıflandırmaya uygun olarak, dolaylı, dolaysız ve altyapı yatırımları biçiminde gruplandırılmaktadır. Nitekim, kale, müze, anıt, han, cami, şadırvan, medrese, külliye vb. tarihi eserlerin bakımı ve onarımı, turistik amaçlı imar planları çalışmaları, ormanların korunması ve milli parklar için yapılan yatırımlar, (yani doğal ve kültürel kaynakların korunması, bakımı, onarımı için yapılan yatırımlar) dolaylı turizm yatırımları olarak kabul edilmektedir. Öte yandan turistik yat limanları, otel, motel, kamping, turistik etüdler, plaj tesisleri, dinlenme evleri yatırımları dolaysız turizm yatırımlarına örnek gösterilmektedir. Turizm altyapı yatırımları olarak da, turistik karayolları yapımları, feribot alımları ve yapımı, turistik havaalanları, elektrik, su yatırımları gibi yatırımlar sayılabilir (4). Bazı kaynaklar, turizm altyapı yatırımları dışında kalan turizm yatırımları için, üstyapı yatırımları terimini kullanmaktadır (5).

Turizm ürünü olarak tanımlanabilecek sektörün çıktısı, sektörün kapsamının belirleyici öğelerinin ve yatırımların türlerinin açıklanmasında da görüleceği üzere, konaklama, ulaşım, yan hizmetler, doğal ve kültürel kaynaklardan oluşan karma bir nitelik taşımaktadır. Bu karma yapıyı oluşturan ögeler, bütünün ayrılmaz parçaları olarak düşünülmelidir. Zira bu tür tamamlayıcı parçalardan yoksunluk, ya turizm çıktısını tümüyle ortadan kaldırmakta, ya da kalitesini önemli ölçüde etkilemektedir.

Turizm arzı, "bir ülkenin turistik işletmeleri ve kurumları kanalı ile turistlere sunduğu maddi ve manevi hizmetlerin bütünü"

(4) T.C. Başbakanlık DPT, **Turizm ve Tanıtma**, (IV. Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu) 1. cilt, Ocak 1977, s. 6.
(5) Örneğin bkz., Ibid., s. 179.

biçiminde tanımlanmaktadır. Turizm arz fonksiyonunda yer alan değişkenler ise şöylece sıralanmaktadır: Jeo-ekonomik varlıklar, sosyo-kültürel varlıklar, değerler ve olaylar, fiziksel altyapı, kurumsal altyapı, turistik mal ve hizmetin piyasa fiyatı, üretim faktörlerinin fiyatları, diğer turistik mal ve hizmetlerin fiyatları, üretim teknolojisi ve üretim koşulları (6).

Turizm arzının en belirgin özelliği arzın inelastik oluşuyla ilgilidir. Turizm arzının fiyat esnekliği pazar dönemi olarak anılan çok kısa dönemde ve kısa dönemde sıfır, uzun dönemde ise birden küçük olarak kabul edilir.

Turizm talebi ise, belirli bir piyasada belli fiyat düzeyinde (ya da döviz kurunda) satın alınmak istenen turistik hizmet ve mallar bütünü olarak tanımlanabilir. Turizmle ilgili talep fonksiyonunda şu değişkenlerin yer aldığı belirtilmektedir (7).

- Turistik mal ve hizmetin fiyatı
- Turistik ikame mal ve hizmet fiyatları
- Turistik tamamlayıcı mal ve hizmet fiyatları
- Turistik zevk ve tercihler
- Hitap edilen turist sayısı
- Turist gelirleri ve dağılımı
- Turistik uygun mal ve hizmet oranı
- Turistik mal ve hizmetin gelecekteki fiyatı ile ilgili tahminler

Turizm talebi, turizm arzının aksine olarak, katı olmayıp, oldukça esnektir.

Prof. Olalı ve Doç. Timur, turizm sektörünün başlıca özelliklerini şu şekilde sıralamışlardır (8).

1. Turizm sektörü hizmetler sektörü içinde yer almakla birlikte, taşıdığı özellikler nedeniyle diğer sektörlerle de yakın bir ilişki içindedir. Yerli ve yabancı turistlere satılan mal ve hizmetler çok sayıda faaliyet dalı tarafından üretilmektedir. Bazen üretimin bir kısmı turistlere doğrudan doğruya tüketilmek üzere satılmakta, diğer kısmı ise nihai talebin diğer unsurlarına veya ara tüketime yönelmektedir.

2. Sektörel üretimin temel hammaddesi ülkenin doğal, tarihi, folklorik ve kültürel uygarlık değerleri olduğundan, turizm sektörünün hammadde yönünden dışa bağımlılığı az olmakta ve

(6) H. Olalı, A. Tumir, Ibid: s. 175-176. Ayrıca ayrıntılı bilgi için bkz. s. 171-194.
(7) Ibid., s. 207.
(8) Ibid., s. 424-243

sektör, serbest malları değerlendiren bir üretime sahip olduğundan bölgesel kaynaklara dayalı bir gelişme ortamı yaratmaktadır.

3. Turizm sektöründe mal ve hizmet üretimi makineleşmeye ve otomasyona elverişli olmadığından, emek faktörüne olan ihtiyaç, diğer sektörlere oranla çok daha fazladır. Emek-yoğun üretim nedeniyle sektörün istihdam yoğunluğu oldukça yüksektir. Turizm sektörel özelliği nedeniyle, sektörde faaliyet gösteren firmalar eksik rekabet piyasası şartları ile karşılaşmaktadır. Ülke, bölge, turistik istasyon seviyesinde jeo-ekonomik varlıkların farklılıklar göstermesi, turizmin mevsimlik özelliği, turistik mal ve hizmet üreticilerinin fiyatları kabul ettirdikleri bir ortamın doğmasına ve piyasanın monopolcü rekabet ve oligopol şartları altında çalışmasına neden olmaktadır.

4. Turizm sektörü mal ve hizmetlerinin üretildiği anda tüketilme zorunluluğu, stok teşkiline imkan vermemektedir.

5. Ülkenin sosyo-ekonomik gelişme düzeyine ve politik istikrarına, dünya ekonomik konjonktüründeki olumsuz şartlara büyük ölçüde bağımlı ve duyarlı bir sektör olan turizm, ülkedeki yapısal ve konjonktürel bozuklukların tümünden, değişik ölçülerde ve olumsuz bir biçimde etkilendiğinden risk ortamı yüksek olmaktadır.

6. Turizm sektörünün verimi, aynı zamanda sosyal bir rantabilitenin de ifadesidir. Turizm sektörü ekonomik verimlilik yanında sosyal bir verimlilik de yaratır.

7. Turizm sektörü, zorunlu ihtiyaçları gidermeye yönelik sektörel üretimden ayrılır. Çüntü turistik tüketim, zorunlu olmayan (lüks, konfor, boş zamanları değerlendirme, kültür) tüketim grubuna girmektedir.

8. Seyahat ve turistik tüketim eğilimlerindeki sürekli değişme, sektörün bu gelişmeye ayak uydurması zorunluluğunu ortaya çıkardığından üretim dinamik bir nitelik kazanmaktadır.

9. Turizm sektörü arzında ve turizm talebinde ekonomik davranışların yanı sıra gelenekler, dünya görüşü, psiko-sosyal etkenler, sosyal yapı, moda, snobizm ve kişisel tüketim özelliği rol oynamaktadır.

10. Sektörün ülke ekonomisindeki etkinliği oldukça yüksektir. İthalat gerektirmeksizin, ya da az bir ithalat ile çok kısa zamanda döviz arzını etkilemesi, birim yatırımdan yüksek oranda döviz sağlaması, birim yatırım için yüksek oranda istihdam alanı yaratması, ülke ölçeğinde çalışanların verimliliğini arttırması, finansman kaynağı yaratması, katma değer etkisi, diğer sektörlerdeki rasyonelleşmeye ve çağdaşlaşmaya katkıda bulunması ve bölgelerarası dengeli kalkınma fonksiyonu, ekonomik önemini ortaya koymaktadır.

11. Turizmin sektörler kesiti olma özelliği, sektörün kalitatif ve kantitatif analizinde kullanılabilecek bir veri toplama sisteminin oluşturulmasını engellemektedir.

Görüleceği gibi, turizm, hassas dengeler üzerine kurulu, karmaşık bir yapı arzeden riskli, fakat ekonomik, sosyal ve kültürel boyutlardaki çok yönlü katkılarıyla önemi yadsınamıyacak bir sektördür.

C) TÜRKİYE'DE TURİZM:

Türkiye sahip olduğu turizm potansiyeli açısından zengin bir ülke olarak kabul edilmektedir. Gerçekten de ülkenin sadece coğrafi konumu dahi önemli bir mukayeseli üstünlük yaratmaktadır. Asya ve Avrupa'yı birbirine bağlayan, sınırlarının % 75 'i deniz olan ve orta iklim kuşağında yer alan bir ülke olarak Türkiye, turizmin her türüne hemen her mevsimde elverişli turizm varlıklarıyla önemli bir şansa sahip bulunmaktadır. Ülke toprakları tarih boyunca çeşitli uygarlıkları konuk etmiş ve bugün bu topraklar, çeşitli uygarlıkların (Grek, Roma, Hitit, Urarta, Selçuklu, Osmanlı gibi) çok sayıdaki kalıntı ve eserleriyle adeta "açık hava müzesi" görünümünü kazanmıştır. Ne var ki, tarih ve coğrafyanın böylesine cömert katkılarıyla oluşmuş turizm donanımına rağmen, Türkiye'de turizm sektörünün gelişmesi henüz istenilen düzeye ulaştırılamamıştır.

Türkiye'de turizmin ekonomik, sosyal ve kültürel fonksiyonları ve özellikle sektörel gelişmenin ödemeler dengesi, istihdam ve diğer sektörleri uyarıca etkisi 1930'lardan bu yana fark edilmiş ve bu konuda çeşitli çabalar harcanmıştır. Bu çabaların kronolojik sıra itibariyle ilkini, 1923 yılında kurulan bir özel organizasyon, Türkiye Turing ve Otomobil Kulübü oluşturmaktadir. Daha sonra 1934 yılında turizmi kamu hizmetleri arasına alan, İktisat vekaletinin Teşkilat ve Vazifelheri hakkında 2450 sayılı yasa gelmektedir. Anılan yasanın 2. maddesine göre oluşturulan Türk Ofis yayın-propoganda ve turizm işlerini yürütmekle yükümlü tutulmuştur. 1939 yılında ise turizm işleri bir müdürlükte toplanmış ve bu müdürlük Ticaret Vekaleti bünyesine alınmıştır. Bu düzenlemeyi sağlayan 1939 tarihli 3614 sayılı yasanın 10. maddesi Turizm Müdürlüğünün görevlerini "turizmi teşvik etmek ve gelişmesi için gereken tedbirleri almak ve bu amaçla vücut bulmuş ve bulacak hususi teşebbüslerin himayesine müteallik işleri görmekle mükelleftir." biçiminde tanımlanmıştır. Ancak daha sonra, turizm faaliyetlerinin bütün bakanlıkların faaliyet konularıyla ilişkili olduğu düşünülerek, konunun Başbakanlık bünyesinde oluşturulan bir birimle yürütülmesine karar verilmiştir. Böylece 1943 yılında 4475 sayılı Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü Teşkilat, Vazife ve Memurları Hakkında Kanunla, turizm hizmeti Başbakanlığa (Başvekalete) bağlı bir Genel Müdürlüğün bünyesine alınmıştır. Konuyla ilgili daha ileri bir düzenleme 1949 yılında 5392 sayılı Basım-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü Kanunu yürürlüğe girmesiyle gerçekleşmiştir. Buna göre

turizm işlerinin yönetiminden sorumlu bir "Turizm Dairesi" ile turizm işleriyle ilgili görüş bildirecek bir "Turizm Danışma Kurulu" oluşturulmuştur. Bu oluşumlara ek olarak önce 5647 sayılı Turizm Müesseselerini Teşvik Kanunu, bunun değiştirilmesiyle de 1953 yılında 6086 sayılı Turizm Endüstrisini Teşvik Kanunu çıkarılmıştır. Turizm Dairesi bu yasalar çerçevesinde "turizm müessesesi belgesi alacak ve almış olanların vasıflarını, bu vasıfları muhafaza edip etmediklerini kontrol, turizm istatistiklerini tanzim, turizm büro ve seyahat acentalarına verilecek ruhsatname işlerini görmek, Karayolları Umum Müdürlüğü ile müştereken hazırlanıp tatbik edilecek turistik yollar programı ve bilhassa devlet daireleri, özel idareler, belediyeler, İktisadi Devlet Teşekkülleri ve hususi kanunlarla kurulmuş veya kurulacak her türlü teşekkül ve müesseseler, sermayesinin yarısından fazlası Devlete ait banka ve şirketlerle turizm ve turizm endüstrisi ile ilgili hususlarda yapılacak işbirliği nizamnamesinin tatbikiyle yükümlü tutulmuştur. Bu görevlerin yanısıra, Turizm Dairesi yerel turizm örgüt ve derneklerine yardım etmek ve yurtiçinde ve dışında tanıtma faaliyetlerini yürütmek üzere enformasyon büroları ve basın ateşeliklerinin kuruluş ve çalışması için çaba harçamıştır (9).

1954 yılında 4/2269 sayılı kararname ile "Turizm Müesseselerinin ve Bunlara Ait Olup Hizmetlerinde Kullanılacak Ulaştırma, Tesis ve Vasıtalarını Haiz Olacak Vasıflara Dair Yönetmelik" çıkarılmıştır. 17 Eylül 1955 tarihinde "Turizm İşbirliği Nizamnamesi" yürürlüğe girmiş ve 9.8.1955'de Türkiye Turizm Bankası Anonim Şirketi"nin kuruluşu İktisat ve Ticaret Vekilince onaylanmıştır. 1960 yılında da 7470 sayılı "T.C. Turizm Bankası Kanunu " çıkarılmıştır (10).

Görüleceği üzere 1960 yılına kadar, turizm sektörünün gelişimi için gerekli yönlendirmeleri gerçekleştirmek amacıyla çeşitli biçim ve türlerde kurumlaşma arayışları olmuş ve sektörel gelişme için bütüncül yaklaşımın gerektiği anlaşılmıştır. Nitekim 1960 öncesinde yapılan son düzenlemeler de, sektörün önemli bir kurumsal eksiğini gidermeye yönelik olarak, bir tür kalkınma finansman kurumu oluşturmak yönünde olmuştur.

Dönemin çok kısıtlı olanaklarıyla ve bir plan disiplininden yoksun biçimde yürütülen çabalar, belki önemli kurumlaşmaların ilk tohumlarını atmıştır ama kaydedilen gelişmeler çok mütevazi ölçülerde kalmıştır. Gerçekten de 1950 öncesinde sadece üç adet modern otelin bulunduğu, bunların da, Atatürk'ün direktifleriyle

(9) Türkiye'de turizm organizasyonunun yasal düzenlemelerine ilişkin tarihsel gelişim hakkındaki bilgiler H. Olalı, **Türkiye'nin Ekonomik Gelişmesinde Turizmin Rolü**, (Doktora Tezi) 1963, s. 108-112'den alıntılarla derlenmiştir.

(10) Bkz. O. Sezgin, Y. Acar, **Turizm, Tanıtma-Pazarlama-Ekonomi**, 1983, s. 105.

oluşturulmuş Ankara, Bursa ve Yalova'daki oteller olduğu bilinmektedir (11). 1950 yılında ülkemize gelen yabancı turist sayısının 28.625'ten ibaret olduğu ve bunun 1960 yılında 100.000 dolaylarına ancak yükselebildiği anlaşılmaktadır (12). 1960 yılında yerli turist sayısının 1.5 milyon kişi olduğu, turizm gelirlerinin de 300 milyon TL. olarak gerçekleştiği hesaplanmaktadır (13). 1960 yılına kadar, turizm ile ilgili olarak gerçekleştirilen ya da gerçekleştirilmesi önerilen projelerin genelde altyapı yatırımları ve küçük ölçekli konaklama tesisleri (otel ve resmî kuruluşlara ait dinlenme kamp yerleri) olduğunu o yıllarda Başvekalet Basım-Yayın ve Turizm Umum Müdürlüğü'nün **Memleket Etüdleri**, (1955) adlı çalışmasından öğrenmekteyiz. Anılan çalışma, turizm açısından değer ifade eden yörelerin öncelikle ulaşım ve haberleşme ağına dahil edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Türkiye'de turizm sektörünün, ekonominin diğer sektörleriyle karşılıklı ilişkileri çerçevesinde, belirli bir makro plan dahilinde ele alınması ve geliştirilmesi konusunda çeşitli önlemlerin yaşama geçirilmesi ancak 1960 sonrasında, Planla Kalkınma döneminde söz konusu olmuştur. Planlarda turizm net döviz kazancını artırmak, daha çok sayıda yabancı turist girişini ve daha uzun kalış sürelerini sağlamak amaçlanmıştır. Bunun için gerekli dolaysız, dolaylı ve altyapı yatırımlarının gerçekleştirilmesi öngörülmüştür.

1963-1988 dönemi incelendiğinde, planlarda hedeflenen gelirlere (1973-1977 ve 1984-1987 dönemleri hariç) ulaşılamamış olduğu görülmektedir. Turizm gelirlerindeki gerçekleşmelerin de planlarda öngörülen değerlere göre önemli sapmaları içerdiği Tablo (I)'den izlenebilmektedir. Ancak turizm net döviz kazancının 1970-1975 ve 1978-1987 dönemlerinde gerçekleştiği gözlenmektedir (Bkz. Tablo II) Gerçekte (1966, 1976, 1982 ve 1986) yılları hariç tutulursa, turizm gelirlerinin planlı dönemin başlangıç yılı olan 1963'ten itibaren her yıl sürekli arttığı söylenebilir. Dönem başında 7.7. milyon dolar olarak gerçekleşen turizm gelirlerinin 1987 yılı sonunda 223.5 kat artarak 1721.1 milyon dolara ulaşmış olduğu bilinmektedir. Bu gelişmeler sonucunda, turizm gelirlerinin GSMH'daki payı da, 1983 yılına kadar % 1'in altında kalmışken, izleyen yıllarda % 2.7'ye yükselmiştir. Aynı şekilde, turizm gelirlerinin dış ticaret dengesindeki payı da, 1984 yılından itibaren % 23-% 43 arasında değişme göstererek (Bkz. Tablo III) artış kaydetmiştir. Bu gelişmelerin gerisinde özellikle 1985 yılından itibaren turizm sektörüne yapılan kamu ve özel yatırımların artışı ve bunların toplam yatırım tutarı içindeki payının da önemli oranlarda yükselmiş olması yer almaktadır. Nitekim Tablo IV'ün

(11) Bu konuda kaynak T.C. Ziraat Bankasınca yayınlanmış **Türkiye Turizm Bankası**, (yayın tarihinin 1957 olduğu karineyle çıkarılmıştır.) s. 10.
(12) Bkz. T. Akoğlu, **Dünyada ve Bizde Turizm**, Varlık Yayınları 1971, s. 151.
(13) Ibid, s. 154.

TABLO I - PLAN HEDEFLERİNE GÖRE TURİZM GELİR VE GİDERLERİ

(Milyon Dolar)

PLAN DÖNEMİ	YIL	PLAN HEDEFİ GELİR	PLAN HEDEFİ GİDER	GERÇEKLEŞME GELİR	GERÇEKLEŞME GİDER	PLANA GÖRE FARK GELİR	PLANA GÖRE FARK GİDER	Plana Göre Gelir Gerçekleş. Or. %
	1963	13.0	20.0	7.7	20.5	- 5.3	0.5	60
	1964	18.0	21.0	8.3	21.8	- 9.7	0.8	46.1
I. PLAN	1965	25.0	23.0	13.8	24.3	- 11.2	1.3	55.2
	1966	35.0	25.0	12.1	26.3	- 22.9	1.3	34.6
	1967	48.0	28.0	13.2	26.8	- 34.8	- 1.2	27.5
	1968	45.0	45.0	24.1	33.4	- 20.9	- 11.6	53.6
	1969	55.0	50.0	36.6	42.2	- 18.4	- 7.8	66.6
	1970	77.0	55.0	51.6	47.7	- 25.4	- 7.3	67.0
II. PLAN	1971	110.0	60.0	62.9	42.2	- 47.1	- 17.8	57.1
	1972	135.0	65.0	103.7	59.3	- 31.3	- 5.7	76.8
	1973	90.0	62.2	171.5	93.0	81.5	30.8	190.6
	1974	108.0	70.2	193.7	151.8	85.7	81.6	179.4
	1975	129.6	79.3	200.9	155.0	71.3	75.7	155.0
	1976	155.5	89.6	180.5	207.9	25.0	- 118.3	116.1
III. PLAN	1977	188.6	101.6	204.9	268.5	16.3	166.9	108.6
	1978	248.4	183.1	230.4	102.5	- 18.0	- 80.6	92.8
	1979	315.8	188.6	280.7	95.1	- 35.1	- 93.5	88.9
	1980	369.2	196.5	326.7	114.7	- 42.5	- 81.8	88.5
	1981	454.8	204.8	381.3	103.3	- 73.5	- 101.0	83.5
IV. PLAN	1982	586.7	214.0	370.3	108.9	- 216.5	- 105.1	63.1
	1983	691.6	223.6	411.1	127.3	- 280.5	- 96.3	59.4
	1984	452.4	142.4	840.0	276.8	387.6	1334.4	185.8
	1985	510.0	166.3	1.482.0	323.6	972.0	157.3	290.6
	1986	579.2	197.1	1.215.0	313.6	635.8	116.5	209.8
	1987	661.6	235.0	1.721.1	447.7	1.059.5	212.7	260.1
V. PLAN	1988	759.4	281.4	-	-	-	-	-
	1989	878.0	338.0	-	-	-	-	-

KAYNAK: Kültür ve Turizm Bakanlığı İstatistik Bülteni, 1987.

TABLO II - GELEN YABANCI-ÇIKAN VATANDAŞ VE TURİZM GELİR-GİDER DENGESİ (1963-1988)

YILLAR	GELEN YABANCI SAYISI	GELİR (Milyon Dolar)	ÇIKAN VATANDAŞ SAYISI	GİDER (Milyon Dolar)	DENGE (Milyon Dolar)
1963	198.841	7.7	41.833	20.5	-12.8
1964	229.347	8.3	113.083	21.8	- 13.5
1965	361.758	13.8	186.520	24.3	- 10.5
1966	440.534	12.1	155.293	26.3	- 14.2
1967	574.055	13.2	130.140	26.8	- 13.6
1968	602.996	24.1	186.449	33.4	- 9.3
1969	394.229	36.6	270.417	42.2	- 5.6
1970	724.784	51.6	515.992	47.7	3.9
1971	926.019	62.9	719.668	42.2	20.7
1972	1.034.955	103.7	904.605	59.3	44.4
1973	1.341.527	171.5	1.004.821	93.0	78.5
1974	1.110.298	193.7	1.186.228	151.8	41.9
1975	1.540.904	200.9	1.397.425	155.0	45.9
1976	1.675.846	180.5	1.412.391	207.9	- 27.4
1977	1.661.416	204.9	1.545.801	268.5	- 63.9
1978	1.644.177	230.4	1.498.345	102.5	127.9
1979	1.523.658	280.7	1.534.872	95.0	185.7
1980	1.288.060	326.7	1.794.808	114.7	212.0
1981	1.405.311	381.3	1.783.891	103.3	278.0
1982	1.391.717	370.3	1.899.377	108.9	261.4
1983	1.625.099	411.1	1.998.162	127.3	283.8
1984	2.117.094	840.0	2.071.189	276.8	563.2
1985	2.614.924	1.482.0	1.806.163	323.6	1.158.4
1986	2.391.085	1.215.0	1.622.237	313.6	901.4
1987	2.855.546	1.721.0	1.921.681	447.7	1.273.3
1988*	1.541.033	-	677.254	-	-

KAYNAK: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Turizm İstatistikleri Bülteni, 1987

(*) 30.6.1988 tarihi itibariyle

TABLO III - TURİZM GELİRLERİNİN GAYRİSAFİ MİLLİ HASILA VE DIŞ TİCARET DENGESİ İÇİNDEKİ PAYI (1963-1987)

(Milyon Dolar)

Yıllar	Turizm Gelirleri	Gayrisafi Milli Hasıla	Turizm Gelirlerinin G.S.M.H. İçindeki Payı (%)	İhracat	İthalat	Denge	Turizm Gelirlerinin Dış Ticaret Dengesi İçindeki Payı (%)
1963	7.7	7.422.4	0.1	368.0	688.0	- 320.0	2.4
1964	8.3	7.923.6	0.1	411.0	537.0	- 126.0	6.6
1965	13.8	8.525.1	0.2	464.0	572.0	- 108.0	12.8
1966	12.1	10.157.7	0.1	490.0	718.0	- 228.0	5.3
1967	13.2	11.275.6	0.1	523.0	665.0	- 162.0	8.1
1968	24.1	12.499.3	0.1	496.0	764.0	- 268.0	9.0
1969	36.6	13.877.0	0.2	537.0	801.0	- 264.0	13.9
1970	51.6	9.951.3	0.3	588.0	948.0	- 360.0	14.3
1971	62.9	12.969.9	0.5	677.0	1.171.0	- 494.0	12.7
1972	103.7	17.200.7	0.5	835.0	1.563.0	- 728.0	14.2
1973	171.5	22.130.7	0.6	1.317.1	2.099.0	- 781.9	21.9
1974	193.7	30.507.0	0.8	1.532.2	3.777.6	- 2.245.4	8.6
1975	200.9	37.598.0	0.6	1.400.1	4.738.7	- 3.3.38.6	6.0
1976	180.5	41.283.5	0.5	1.960.0	5.128.0	- 3.168.0	5.7
1977	204.9	49.177.1	0.4	1.753.9	5.796.3	- 4.042.4	5.1
1978	230.4	53.690.7	0.4	2.288.2	4.599.0	- 2.310.8	10.0
1979	280.7	52.962.2	0.4	2.261.2	5.069.4	- 2.808.2	10.0
1980	326.7	58.480.4	0.5	2.910.1	7.909.4	- 4.999.3	6.5
1981	381.3	59.502.4	0.6	4.702.9	8.933.4	- 4.230.5	9.0
1982	370.3	54.308.7	0.6	5.746.0	8.842.7	- 3.096.7	12.0
1983	411.1	51.570.8	0.8	5.727.8	9.235.0	- 3.507.2	11.7
1984	840.0	50.362.7	1.7	7.133.6	10.756.9	- 3.623.3	23.2
1985	1.482.0	53.612.3	2.8	7.958.0	11.343.4	- 3.385.4	43.8
1986	1.215.0	58.526.7	2.1	7.456.7	11.104.8	- 3.648.1	33.3
1987	1.721.1	64.428.7	2.7	10.190.0	14.163.1	- 3.973.1	43.3

KAYNAK: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Turizm İstatistikleri Bülteni, 1987.

incelenmesinden de anlaşılabileceği gibi, turizm gerek kamu, gerekse özel kesim tarafından daha çok yatırım yapılmaya değer bir ekonomik sektör olarak değerlendirilmiş ve örneğin 1987 yılında toplam özel yatırımların % 3.8'i ve toplam kamu yatırımlarının % 2.4'ü bu sektöre yönelmiştir. Ayrıca sektörün gelişiminde gerek yatırım gerekse işletme dönemlerinde uygulanan çeşitli teşviklerle sağlanan desteğin önemli rolünün bulunduğu söylenebilir. Gerçekten de yatırım döneminde sağlanan on teşvik kategorisinde şunlar vardır:

- Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu Primi
- Turizm Kredileri
- Turizm Yatırımlarına Kamu Arazisi Tahsisi
- Yatırım İndirimi
- Teşvik Primi Ödemesi
- Gümrük, Vergi, Resim ve Harçlardan Muafiyet
- Döviz Tahsisi
- Orta ve Uzun Vadeli Yatırım Kredileri için Gümrük, Vergi, Resim ve Harç İstasnası
- Bina, İnşaat ve Harç İstisnası
- Katma Değer Vergisi İstisnası

TABLO IV - SABİT SERMAYE YATIRIMLARI
(Cari Fiyatlarla Gerçekleşmeleri)
(1977-1988)

(Milyon TL.)

TURİZM YATIRIMLARI				TOPLAM YATIRIMLAR			ORANSAL DAĞILIM		
YILLAR	KAMU (1)	ÖZEL (2)	TOPLAM (3)	KAMU (4)	ÖZEL (5)	TOPLAM (6)	1/4	2/5	3/6
1977	903	567	1.470	107.760	102.998	210.758	0.8	0.6	0.7
1978	1.171	847	2.018	136.296	143.278	279.574	0.9	0.6	0.7
1979	1.794	1.405	3.199	235.490	213.835	449.325	0.8	0.7	0.7
1980	2.319	3.030	5.349	484.853	378.746	863.599	0.5	0.8	0.6
1981	3.741	4.118	7.859	766.939	474.497	1.241.436	0.5	0.9	0.6
1982	4.167	5.500	9.667	1.005.513	641.440	1.646.953	0.4	0.9	0.6
1983	8.503	7.222	15.725	1.226.146	955.900	2.182.046	0.7	0.8	0.7
1984	15.813	19.589	35.402	1.775.467	1.510.247	3.285.714	0.9	1.3	1.1
1985	38.137	50.960	89.097	3.228.428	2.325.696	5.554.124	1.2	2.2	1.6
1986	131.823	114.986	246.809	5.299.424	3.821.229	9.120.653	2.5	3.0	2.7
1987	180.942	241.035	421.977	7.550.095	6.336.131	13.886.226	2.4	3.8	3.0
1988 *	249.540	600.654	850.194	12.053.388	12.917.290	24.970.678	2.1	4.7	3.4

KAYNAK: Devlet Planlama Teşkilâtı
(*) Gerçekleşme Tahmini

Not: Yatırım dönemi teşviklerinden yararlanılabilmesi için Devlet Planlama Teşkilâtından Teşvik Belgesinin alınması gerekmektedir. Bu, yatırımın karekteristik değerlerini içeren, bu değer ve saptanan koşullara uygun olarak gerçekleştirilmesi halinde üzerinde yazılı bulunan teşviklerden yararlanmaya olanak veren, Kalkınma Planına uygun ve ülke ekonomisi için genel anlamda yararlı olduğu DPT'ce kabul edilen yatırımlar için yatırımcılara verilen bir belgedir. İşletme dönemi teşviklerinden yararlanılabilmesi için Kültür ve Turizm Bakanlığından Turizm İşletmesi Belgesi alınmalıdır.

İşletme döneminde de Finansman Fonu, Kurumlar Vergisi İstisnası, Emlâk Vergisi İstisnası, Elektrik, Havagazı ve su ücretlerinde indirim, Dahili Tevkifat İstisnası türünde teşvikler uygulanabilmektedir (14).

Bütün bu gelişmeler turizm sektöründe, özellikle son yıllarda, konaklama tesislerinin kapasitelerinin artışına yol açmıştır. Öyle ki, 1987 yılı itibariyle konaklama birimlerinin kapasitesinde ulaşılan düzey, 120.250 yatak sayısıyla, plan dilimlerinde gerçekleştirilen en yüksek miktarı ifade etmektedir. Tablo V'in incelenmesinde de görülebileceği üzere, insa halinde ve inşaata başlamamış yatırım belgeli çeşitli türlerdeki konaklama birimlerinin yaratacakları yatak kapasitesiyle birlikte toplam kapasitenin ve toplam tesis sayısının yaklaşık iki kat artışı sözkonusu olmaktadır. Bu, son yıllarda oluşan önemli bir gelişme olarak kabul edilmelidir. Zira yaratılan yatak kapasitelerinin I. Plan dönemi sonunda 19.045, II. Plan dönemi sonunda 34.628, III. Plan dönemi sonunda 50.379 ve IV. Plan dönemi sonunda 68.266 adet olduğu düşünülürse, sadece V. Beş Yıllık Kalkınma Planı dönemi bitiminden önce (yani dört yılda) toplam yatak kapasitesinde yaklaşık bir kat artış gerçekleşmiştir (bkz. tablo VI).

Gerçekten de Turizm Yatırım Belgeli Konaklama Tesisleri ve Yatak sayısındaki gelişmeleri gösteren Tablo VII'de son yıllarda artan turizm yatırım talebinin önemli boyutlarda gerçekleştiğini doğrulamaktadır.

Bölgelere göre Turizm İşletmesi Belgeli konaklama birimlerini ve yatak dağılımını gösteren Tablo VIII, tesis ve yatak itibariyle bölgeleri büyüklük sırasıyla şöyle dizmektedir:

1. Marmara Bölgesi
2. Ege Bölgesi
3. Akdeniz Bölgesi
4. İçanadolu Bölgesi
5. Karadeniz Bölgesi
6. Doğu Anadolu Bölgesi
7. Güney Doğu Anadolu Bölgesi

Son yıllarda görülen ve plan hedeflerini de aşan gelişmeler, Türk turizminin kendi gelişim çizgisinde ileri noktaları ifade etmektedir. Ne var ki, bütün bu gelişmeler sonucunda ulaşılan nokta, uluslararası planda karşılaştırmalara konu edildiğinde, yeterli bir gelişmeden ne denli uzak bulunduğunun da açık bir göstergesi olmaktadır. Gerçekten de Türkiye'nin, gerek uluslararası

(14) Teşvik tedbirleriyle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. T.C. Turizm Bankası A.Ş. **"Turizm Yatırımlarına İlişkin Teşvik Tedbirleri ve Uygulama Esasları"**, Temmuz 1988, s. 10-22.

TABLO V - KONAKLAMA BİRİMLERİNİN KAPASİTESİ (1987 YILI)

(ADET)

TÜRÜ	TURİZM YATIRIM BELGELİ						TURİZM İŞLETMESİ BELGELİ			TOPLAM		
	İNŞAATA BAŞLAMAMIŞ			İNŞAA HALİNDE			HİZMETE AÇIK					
	TESİS	ODA	YATAK	TESİS	ODA	YATAK	TESİS	ODA	YATAK	TESİS	ODA	YATAK
Otel	316	28.297	58.912	331	27.717	56.446	613	36.431	70.757	1.260	92.445	186.115
Motel	23	537	1.059	32	1.456	2.846	45	1.734	3.480	100	3.727	7.385
Tatil Köyü	35	9.298	20.165	9	2.320	5.304	25	7.159	15.280	69	18.777	40.749
Pansiyon	80	1.384	2.689	43	764	1.454	94	1.516	3.047	217	3.664	7.190
Kamping	8	842	2.472	6	656	1.871	28	2.826	9.830	42	4.324	14.173
Oberj	1	56	150	-	-	-	13	712	2.369	14	768	2.519
Apart Otel	-	-	-	-	4	7	4	44	189	4	48	196
Özel Belgeli	3	88	166	5	118	245	12	6.18	1.262	20	824	1.673
Toplam	466	40.502	85.613	426	33.035	68.173	834	51.040	106.214 (1)	1.726	124.577	260.000

KAYNAK: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı
(1) 31.12.1987 tarihi itibariyle işletmeye açılması beklenen Yatırım Belgeli tesisler de dikkate alındığında hizmete açık yatak kapasitesi 120.250 olmaktadır.

TABLO VI - TURİZM İŞLETMESİ BELGELİ KONAKLAMA TESİSLERİ VE YATAK SAYISI (1966-1987)

Yıllar	Tesis Sayısı	Artış Miktarı	Artış Oranı (%)	Yatak Sayısı	Artış Miktarı	Artış Oranı (%)
1966	165	-	-	16.151	-	-
1967	196	31	18.78	18.158	2.007	12.42
1968	225	29	14.79	21.643	3.485	19.19
1969	249	24	10.66	24.907	3.264	15.08
1970	292	43	17.26	28.354	3.447	13.83
1971	337	45	15.41	32.114	3.760	13.26
1972	363	26	7.71	34.628	2.514	7.82
1973	388	25	6.88	38.528	3.900	11.26
1974	400	12	3.09	40.895	2.367	6.14
1975	421	21	5.25	44.957	4.062	9.93
1976	439	18	4.27	47.307	2.350	5.22
1977	446	7	1.59	50.379	3.072	6.49
1978	473	27	6.05	52.385	2.006	3.98
1979	494	21	4.43	53.956	1.571	2.99
1980	511	17	3.44	56.044	2.088	3.86
1981	529	18	352	58.242	2.198	3.92
1982	569	40	7.56	62.372	4.130	7.09
1983	611	42	7.38	65.934	3.562	5.71
1984	642	31	5.07	68.266	2.332	3.54
1985	689	47	7.32	85.995	17.729	25.97
1986	731	42	6.10	92.129	6.134	7.13
1987	834	103	14.09	106.214 (1)	14.085	15.29

(1) 31.12.1987 tarihi itibariyle işletmeye açılması beklenen Yatırım Belgeli tesisler de dikkate alındığında hizmete açık yatak kapasitesi 120.250 olması beklenmektedir.

KAYNAK: Kültür ve Tuzim Bakanlığı

TABLO VII - TURİZM YATIRIM BELGELİ KONAKLAMA TESİSLERİ VE YATAK SAYISI (1966-1987)

Yıllar	Tesis Sayısı	Artış Miktarı	Artış Oranı (%)	Yatak Sayısı	Artış Miktarı	Artış Oranı (%)
1966	291	-	-	23.807	-	-
1967	371	80	27.49	29.859	6.052	25.42
1968	350	- 21	- 5.66	26.803	- 3.056	- 10.23
1969	340	- 10	- 2.85	29.048	2.245	8.97
1970	301	- 39	- 11.47	25.872	- 3.176	- 10.93
1971	259	- 42	- 13.95	25.619	- 253	- 0.97
1972	157	- 102	- 39.38	19.874	- 5.762	- 22.49
1973	180	23	14.64	24.605	4.731	23.80
1974	185	5	2.77	25.739	1.134	4.60
1975	202	17	9.18	25.956	217	0.84
1976	227	25	12.37	26.068	112	0.43
1977	261	34	14.97	28.230	2.162	8.29
1978	261	0	0.00	26.190	- 2.040	- 7.22
1979	265	4	1.53	25.727	- 463	- 1.76
1980	267	2	0.75	26.288	561	2.18
1981	278	11	4.11	30.295	4.003	15.22
1982	339	61	21.94	36.332	6.041	19.94
1983	376	37	10.91	43.425	7.093	19.52
1984	412	36	9.57	53.615	10.190	23.47
1985	501	89	21.60	71.521	17.906	33.40
1986	638	137	27.35	101.383	29.862	41.75
1987	892	254	39.81	153.786	52.403	51.69

KAYNAK: Kültür ve Tuzim Bakanlığı

TABLO VIII - BÖLGELERE GÖRE TURİZM İŞLETMESİ BELGELİ KONAKLAMA BİRİMLERİNİN KAPASİTESİ (1983-1987)

BÖLGELER	1983				1984				1985				1986				1987			
	TESİS		YATAK		TESİS		YATAK		TESİS		YATAK		TESİS		YATAK		TESİS		YATAK	
	%	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%	SAYI
Marmara	38	231	40	26.100	38	242	40	26.935	37	253	38	32.266	36	265	37	33.658	34	285	34	36.429
Ege	19	117	24	15.518	21	131	24	16.242	21	146	26	22.218	24	172	25	23.508	24	200	24	25.739
Akdeniz	15	93	14	8.995	16	103	14	9.768	16	113	15	13.193	15	113	17	15.358	19	158	22	23.806
İçanadolu	15	90	13	8.627	13	85	12	8.328	13	92	13	11.091	13	97	13	11.994	12	102	12	12.542
Karadeniz	5	33	4	2.698	5	34	4	2.849	6	38	4	3.077	6	41	4	3.676	5	43	3	3.679
D. Anadolu	4	26	3	2.461	4	28	4	2.693	4	26	3	2.558	3	22	2	2.359	3	25	3	2.467
G.D. Anadolu	4	21	2	1.535	3	19	2	1.451	3	21	1	1.592	3	21	1	1.576	3	21	2	1.552
Toplam	100	611	100	65.934	100	642	100	68.266	100	689	100	85.995	100	731	100	92.129	100	834	100	106.214 (1)

KAYNAK: Kültür ve Turizm Bakanlığı

(1) 31.12.1987 tarihi itibariyle işletmeye açılması beklenen Yatırım Belgeli Tesisler de dikkate alındığında hizmete açı yatak kapasitesinin 120.250 olması beklenmektedir.

turizm gelirleri, gerekse yabancı turist girişleri açısından dünya turizmindeki payı % 03 dolayında kalmaktadır (15). Gelişmenin yetersizliğini daha çarpıcı biçimde ortaya koyan karşılaştırma ise gelen turist sayısı, yatak kapasitesi, kalış süreleri ve turizm gelirleri, açısından yapılanıdır.

TABLO IX - BEŞ ÜLKENİN KARŞILAŞTIRMASI

(1986 Yılı)

ÜLKE	Gelen Yolcu (Milyon Kişi)	Turizm Gelirleri (Milyon $)	Geceleme Sayısı (Milyon)	Otel ve Benzeri Tesisleri (bin)
Yunanistan	7	1.835	35.3	343.6
Portekiz	5.4	1.582	16.8	142.3
İtalya	53	9.852	100.0	1.617.2 (1985 yılı)
İspanya	47.4	11.945	87.7	1.020.0
Türkiye	2.4	1.228	5.9	71.3

KAYNAK: OECD Tourism Policy and Internationl Tourism 1987.

Tablo IX'deki verilerden de açıkça görüldüğü üzere, Türkiye turizm performansı açısından diğer Akdeniz ülkelerine kıyasla en alt düzeyde yer almaktadır. Ülkemizdeki turizm istatistikleriyle ilgili sorunlar da dikkate alındığında yukarıdaki tablonun daha da olumsuz bir görünüm kazanması beklenmektedir (16).

Türkiye'nin, sahibi olduğu zengin turizm potansiyelinden gereği gibi yararlanabilmesi için çok yönlü ve planlı girişimleri gerçekleştirmesi gerekmektedir. Bu girişimlerden başarılı sonuçların elde edilebilmesi, öncelikle kamu ve özel sektörün birbirlerini tamamlayıcı rolleri üstlenmeleriyle mümkün olabilecektir. Kamu'nun, Kalkınma Planlarının saptadığı esaslar dahilinde, görev ve yetkilerinin aşağıdaki sıralanan noktalarla sınırlı tutulması düşünülebilir (17).

- Arz verilerinin tam bir envanterini yapmak ve korumak.
- Taleple ilgili çalışmaları yürütmek, verileri toplamak.

(15) Ö. Usta, **Turizm Olayına ve Türk Turizm Politikalarına Yapısal Yaklaşım** İstanbul, 1988, s. 42'de yer alan tablolardan bu sonuca ulaşılmaktadır.
(16) Turizm İstatistikleriyle ilgili sorunlar için bkz. A. Öymen, **Türk Turizminin Bugünkü Durumu**, TÜSİAD Yayını (T/87.12.109) Ocak, 1988. s. 3
(17) H. Olalı, A. Tumir, **Turizm Ekonomisi**, İzmir, 1988. s. 339.

- Turizm politikasını çizmek.
- Turizm pazarlamasını yürütmek.
- Turizm eğitim ve öğretim faaliyetlerine katkıda bulunmak.
- Turizme yönelik özendirici önlemler almak.
- Altyapı ve finansman hizmetlerini yürütmek.
- Gerektiğinde öncülük ve özendirme için özel teşebbüsün yatırım yapmadığı yörelerde üstyapı yatırımlarına girişmek.
- Fiyat politikasını saptamak.
- Kontrol görevini görmek.

Öyle anlaşılmaktadır ki, belirli bir eşgüdüm dahilinde, kamu ve özel sektörün işbölümünün sağlayacağı verimlilikle, sektörel gelişme hızının yükselmesi sözkonusu olmaktadır. Sektörel gelişmenin, turizme özgü sorunların (mevsimlik olma, inelastik arz ve esnek talep yapısı vb.) hafiletilerek sağlıklı ve sürekli bir çizgi üzerinde gerçekleştirilebilmesi için ekonomik, sosyal, kurumsal-örgütsel, yapısal, yönetsel ve mali önerileri içeren bütüncül bir yaklaşımın belinmsenmesi gerekmektedir. Turizm potansiyelinden daha üst düzeyde yararlanılabilmesi için alınması gerekli önlemlerin bir bölümü satır başları olarak aşağıda sıralanmaktadır.

- Turizm konaklama tesisleri yüksek kapasiteli ve uluslararası standartlara uygun olmalıdır.
- Altyapı sorunları çözümlenmelidir.
- Ulaşım çağdaş ölçülerde güvenli ve süratli olmalıdır.
- Turizm işi ve ticareti zihniyeti öncelikle turizm kesiminde olmak üzere tüm sektörlerde geliştirilmelidir. Turizm bilinci "halktaki konukseverlik özelliğini" aşmalıdır (18).
- Gerekli ve yeterli finansman olanağı sağlanmalıdır.
- Tesislerin kalite ve işletmecilik tarzı uluslararası rekabete uygun nitelikte olmalıdır.
- Yurtdışı pazarlama faaliyetlerinde etkinlik ve etkililik sağlanmalıdır.
- Türk turizmine özgü "imaj" yaratılmalıdır.
- Turizm hizmetlerinden beklenen yararın sağlanabilmesi için her düzeyde eğitim faaliyetinin etkin ve işlevsel olması sağlanmalıdır.

---

(18) T. Akoğlu, **Turizmi Geliştirmek veya Geliştirmemek-Türkiye ve Diğer Ülkeler**, Erler Matbaası, 1987, s. 4

- Konaklamanın yanısıra turiste hitap edebilecek her türlü hizmetlerin nitelik ve nicelik açısından geliştirilmesine çalışılmalıdır.

- Yerli ve yabancı sermaye sahipleri yanısıra küçük tasarrufçuların da turizm yatırımlarına yönelmelerini sağlayacak ciddi ve güvenilir düzenlemelere gidilmelidir.

- Turizm yatırımlarının ucuz ve süratle tamamlanmasını. işletmeciliğin de kârlı ve verimli olmasını sağlayacak önlemler çok yönlü olarak ele alınmalı ve bu amaçla;

a) Fiziksel Planlamanın dikkatli ve sağlıklı yapılmasını,

b) Proje değerlendirmesinde ve sektöre ilişkin araştırmalarda çağdaş ileri tekniklerin kullanılmasını,

c) Finansman paketlerinin hazır olmasını,

d) Mimari ve mühendislik porjelerinin modern fonsiyonları içermesi yanında çevrenin tarihsel, kültürel ve doğal yapısına uyum sağlanmasını,

e) İşletmecilik bilgi ve ehliyetine sahip olunmasını, mümkün kılacak kurumsal altyapı sektöre kazandırılmalıdır.

Ancak unutulmamalıdır ki, yukarıda işaret edilen gerekler yerine getirildikten sonra da sektörel gelişmenin, ülke ekonomisinin genel gelişme çizgisinin çok üstünde, adeta bir "mucizevi" ölçülere varması beklenmemelidir. Zira turizm bir sektörler kesitidir ve diğer sektörlerden bağımsız ve bağlantısız bir gelişmeyi, hiç bir biçimde gerçekleştiremez.